

З архаїчних часів актори виконували ролі, опираючись на народні традиції та ритуали, використовуючи міміку, музику та жести для передачі сюжету й емоцій. З часом, у класичному періоді, акторська майстерність вдосконалилася за допомогою розвитку театральних шкіл та впливу видатних акторів. Романтичний період вніс свої новації, коли актори шукали нові форми самовираження через трагедію та комедію.

У сучасному музично-драматичному театрі акторська гра досягла нового рівня завдяки експериментам, використанню цифрових технологій, поєднанню мистецьких напрямків та соціальної активності акторів. Ці трансформації в стилі, техніці та технологіях виконання ролей відображають не лише зміни в самій акторській майстерності, а й соціокультурні зміни й вимоги сучасного глядача.

Отже, специфіка роботи актора в музично-драматичному театрі від архаїки до сьогодення свідчить про постійну трансформацію та адаптацію до нових умов і вимог. Акторська майстерність залишається ключовим елементом театрального мистецтва, який неперервно розвивається і вражає глядачів своєю виразністю та емоційністю.

К. Кравчук

**МЕТОДИ РОБОТИ ЄЖИ ГРОТОВСЬКОГО:
ТЕАТРАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ В ПОШУКАХ НОВОГО ВИРАЖЕННЯ**

K. Kravchuk

**WORKING METHODS OF JERZY GROTOWSKI:
THEATRICAL REVOLUTION IN SEARCH OF A NEW EXPRESSION**

Наукова стаття досліджує методи роботи Єжи Гротовського, видатного польського режисера та театрального діяча. Автор аналізує ключові аспекти театральної системи Гротовського, зосереджуючись на його підходах до акторської майстерності, режисерської методології та пластичної енергетики.

Стаття розглядає життєвий та творчий шлях актора, його думки, професійні новаторські ідеї, пропонує огляд історичного контексту, у якому сформувалися методи Гротовського, а також їх вплив на сучасний театральний процес.

Методи роботи Єжи Гротовського відіграють значну роль у світовій театральній історії та є одними з найбільш впливових у сучасному театрі. Стаття пропонує докладний аналіз методів Гротовського та їх вплив на розвиток сучасного театру.

Наукова робота складається з таких розділів як:

1. Історичний контекст методів Гротовського: Огляд історичних умов, що сприяли становленню та розвитку методів роботи Гротовського. Аналіз впливу його освіти, театрального досвіду та соціокультурного середовища на формування його методології.

Єжи Гротовський народився у 1933 р. у Польщі. Його талант та пристрасть до театру проявилися із самого дитинства, що надало йому можливість стати одним із найталановитіших випускників Школи драматичного мистецтва в Кракові. У його характеристичі зазначалося: «Це старанний студент з високою інтелектуальністю, який завжди виявляв глибоку зацікавленість до експериментів та дослідницьких робіт».

Після закінчення навчання в 1959 р. режисер почав працювати в Ополі в театрі «13 рядів». Трупa в 1965 р. переїхала до Вроцлава і змінила назву на

«Театр-лабораторія 13 рядів». Тут він поставив «Орфея» Жана Кокто, «Каїна» Джорджа Гордона Байрона, «Шакунталу» Калідаси, «Трагічну історію доктора Фауста» Крістофера Мерлоу. Не цурався й романтичних драм: «Дзядів» Адама Міцкевича та «Кордіана» Юліуша Словацького.

Саме вистава «Акрополіс» Станіслава Виспянського стала переходом Гротовського до т. зв. «убогого театру» (teatr ubogi). Головним було те, що дія вистави відбувалася у в'язниці, актори ніби ув'язнені, які обговорюють маргіналізовану для поляків тему Голокосту. Після цієї постановки для театру стають звичними тренінги акторського вишколу. Режисер вимагає від акторів не лише підготовки до вистави, але, передусім, — самопізнання. Актриса театру Єва Любовецька згадувала, що «Єжи Гротовський був магом. Він мав невимовний вплив на акторів, і точно знав те, чого хотів досягти. Гротовський був режисером-диктатором. Актори ставали пластиліном у його руках».

У «Театрі-лабораторії 13» Гротовський і розпочав свої експерименти та пошуки нових форм театрального виразу. А в подальшому відкривав нові можливості для акторів та режисерів у театральній сфері та надавав їм вільну творчу атмосферу для розвитку ідеї.

2. Акторська майстерність: розгляд підходів Гротовського до розвитку акторських здібностей та виявлення їхнього потенціалу. Аналіз методів акторської підготовки, включаючи техніки пластичної енергетики й емоційної боротьби.

Працюючи з акторами, Гротовський не замислювався ані над «якби», ані над «запропонованими обставинами». Він уважав, що існують певні передумови, поштовхи, які творять події вистави.

Щоб відтворити потрібний емоційний та фізичний стан, актор повинен звернутися до свого життя, але не до «емоційної пам'яті» як до пам'яті-тіла, а до тіла-пам'яті та тіла-життя. Тобто актор у цій ситуації звертався до досвіду, який був для нього важливим, та водночас до того досвіду, на який очікував, але якого ще не набув. Іноді він звертався до спогаду лише однієї хвилини, а іноді на потрібно було більше ніж півгодини. Саме для цього Гротовський проводив психоемоційні тренінги, щоб в подальшому актори могли швидко та без серйозних емоційних потрясінь потрапити в стан «тіла-життя» та вийти з нього.

Спогади людини, як з минулого, так з майбутнього, пізнаються, відображаються та відчуються через тіло й все «решта». «Решта», за Гротовським, значила тіло-життя, у якому все зафіксовано. Але головною метою відтвоєрння дії актора була і є її безпосередність сьогодні, тобто тут і зараз, *hic et nunc*. І через це в подальшому і народжувалось щось не зафіксоване свідомістю, незнайоме раніше, але важливіше, аніж фізична дія. Цей стан дістав назву «фізичний», але надалі став називатися «передфізичним». Сам режисер називав його імпульсом.

Імпульс надавав можливість акторові відчути емоційне напруження, яке повинно було стати поштовхом до відтворення потрібних фізичних елементів.

Набираючи акторів до себе в труп, Гротовський, у першу чергу, звертавав увагу на фізичну підготовку людини, володіння своїм тілом, на вміння виражати нестандартно свої емоції, підхід до розбору ролі та персонажа, а також на дисциплінованість людини. Режисер уважав: «Думаю, що в актора не може бути справжнього творчого процесу як без дисципліни, так і без спонтанності».

Театральний діяч створив низку фізичних та психологічних тренінгів, які були спрямовані на підготовку акторів до вистав за принципом Єжи Гротовського, а

саме: сконцентрувати весь спектр емоцій на фізичному рівні та контролюючи його, подавати потрібну «емоційну дозу» глядачу. За Гротовським, цей метод називався ритуалом. Саме таку систему роботи з акторами, режисер назвав методом пластичної енергетики.

3. Режисерська методологія: вивчення підходів Гротовського до режисерської практики, включаючи розвиток концепцій та ідей у постановці вистав, використання простору та світла, а також взаємодію з акторами.

Режисер не вважав за потрібне створення власної системи під гаслом «Система Гротовського». На його думку, не існує жодних систем, жодних ключів до творчості, тому слово «метод» означало для нього щось інше.

Готуючись до вистав, Гротовський приділяв чимало уваги до таких деталей, як: світло, фонограма, кількість декорацій та можливості використання простору. Режисер уважав, що для кожної вистави простір потрібно організовувати по-різному, ліквідувавши сцену та зал для глядачів, що існують окремо один від одного. Завдання полягає в тому, щоб гру актора звернути в стимул, що втягує глядача в дію.

Протидією цьому був парадокс відсутності глядача в залі. Гротовський грав не на публіку, він грав на розум, тому наявність кількості осіб в залі не була показовою для режисера.

4. Фізичний театр: його застосування в театральній практиці. Аналіз впливу цього методу на акторську гру та сприйняття глядачем.

Як було зазначено вище, Єжи Гротовський використовував інтенсивні фізичні тренування та експерименти з рухами, світлом, музикою, простором та іншими аспектами театрального мистецтва, щоб створити вражаючі та виразні образи на сцені. Саме Гротовський вважається початківцем та новатором фізичного театру.

Гротовський мріяв про актора, який зможе легко поєднати можливості тіла й духу, грати всім своїм еством, щоб вміло досягти спонтанності, повноти й цілісності. Для цього актори театру Гротовського мали по 5-8 годин на день брати участь у тренуваннях та тренінгах, вдосконалюючи навички володіння своїм тілом. Режисер стверджував: «Актор повинен мати велику кількість навичок, починаючи з голосових можливостей, удосконаленого вміння правильно дихати, думати, розслаблятися та напружуватися, і закінчуючи повним контролем свого тіла. І, вийшовши на сцену, головне завдання актора — не просто використати свої напрацьовані можливості, а відкрити в собі надможливості, які будуть захоплювати, вражати і дивувати одночасно».

Глибока філософія та естетика. Гротовський завжди прагнув до глибокого філософського змісту та естетичної краси у своїх постановках. Він досліджував теми сенсу життя, людської долі та вічних питань існування через призму театрального вираження.

Отже, методи роботи Єжи Гротовського є важливим етапом у розвитку театрального мистецтва. Їхній вплив на сучасний театральний процес змінив ставлення глядачів до театру, а режисерів — до акторів. Підхід митця до акторів та його вагомий вклад у театральну діяльність посприяв створенню неповторних театральних образів та змін уявлення про театральне мистецтво. Саме через ці фактори, методи Гротовського можна назвати революційними в тогочасній системі роботи інших режисерів.